

Emplaçament
Organització
Dates
Horari
Participants

Fàbrica del Sol, Passeig de Salvat Papasseit 1, 08003 Barcelona
 EducaPermacultura + El globus vermell + PachaMama Media
 7-8 de maig de 2019
 15:00 - 20:00 h

Arnau Albert, Departament d'Educació
 Alessandro Ardevini, Permacultura Barcelona
 Jaume Barnada, Departament d'Ecologia Urbana
 Octavi Borruel, Departament d'Ecologia Urbana
 Julio Cantos, Permamed
 Joan Colin, Arts amb Caliu
 Carme Cols, EL nou safareig
 Guim Costa, Col·legi Oficial Arquitectes (COAC)
 Pitu Fernández, El Nou Safareig
 Oriol Ferrando, PermaculturaActiva
 Juan Pedro Franco, Permacultura Ibera
 Heike Freire, pedagoga
 Mireia Gascón, ISGlobal
 Mariona Genís, Gredits
 Oscar Gussinyer, Resilience Earth
 Kai Martínez, Academia de Permacultura Ibera
 Laura Melchor, Consorci d'Educació
 Maite Mínguez, Departament d'Educació
 Aline Van Moerbeke, Permamed
 Melània Henrich, ballarina
 Tato Peña, AGRhumus
 Mònica Planas, artista plàstica
 Mireia Pou, Escoles+Sostenibles
 Núria Rosés, biòloga
 Anna Serra, antropòloga

Assistents
Sectors

73 (dia 7), 44 (dia 8)
 44% sector docent
 6% permacultura
 25% arquitectura
 25% altres (salut, atur, estudiants, paisatgistes, economista, dinam. cultural)

Públic

Agricultura urbana - Direcció espais verds i biodiversitat (Aj. de Barcelona)	Escola Dovella
Aquidos arquitectes	Escola La Vila
Asociación de Permacultura ATTA	Escola Les Vinyes
CEIP Cabanes	Escola Santa Anna
Centre de Recursos Pedagògics d'Osona	Escola Teixidores de Gràcia
CRP Sant Martí	Escuela en Brasil
Dalibos S SLP	Fundesplai
EBM Valldaura (IMEB)	IAA Iván Acevedo Arquitectes (Colòmbia)
Educambient, SCCL	ISGlobal
El Globus Vermell	Lavola i Som Natura
ESAB-ETSECCPB (UPC) - Parcs i Jardins de Barcelona	Lemur
Escola 30 Passos	L'heura del pati
Escola 9 Graons	Màster Agricultura Ecològica UB
Escola bressol	Rgn arquitectes
Escola Casas	Saneseco
	Societat Orgànica
	Som Natura
	Voltes Cooperativa d'Arquitectura

OBJECTIU DE LES JORNADES

La ciutat de Barcelona vol augmentar en 1m² de verd per habitant en l'horitzó del 2030, xifra que equival a 160 hectàrees de nous espais verds. Per aconseguir-ho, l'Ajuntament ha definit, entre d'altres, el "Programa d'Impuls a la Infraestructura Verda Urbana", una mesura de govern que té per objectiu millorar la qualitat de vida de la ciutadania a partir de l'increment del verd a la ciutat. És a les ciutats on es concentra la major part de la població mundial però no només a les ciutats s'haurà de prendre consciència de les conseqüències físiques i tangibles que el canvi climàtic comportarà en breu.

Paral·lelament a aquest fet les escoles de tot el nostre territori estan vivint un moment de reflexió i canvi dels seus espais exteriors vers un model més natural i d'alt contingut pedagògic.

Per fer aquestes transformacions, els centres educatius han d'iniciar els projectes amb processos incerts, impulsats per l'energia i la il·lusió de fer-ho, ja que no disposen d'un canal clar i àgil que doni resposta, a través de les administracions, a la manera d'actuar en termes legal administratius, a qüestions pràctiques comunitàries o pedagògiques, o a termes de disseny, sostenibilitat i medi ambient.

Tot i això, cada centre va donant resposta als canvis i transformacions que necessita amb les seves estratègies i creativitat. Cada vegada hi ha un major nombre de bons exemples, projectes implementats i recursos.

Les Jornades pretenen establir un marc d'actuació i de referència basat en la renaturalització dels espais escolars, tant a nivell legal-administratiu com en qüestions pràctiques d'acció comunitària, pedagògica i de disseny. I, que al mateix temps, promoguin la cura del medi ambient i ens permetin desenvolupar ambients més sostenibles.

Tenen com a objectiu principal donar a conèixer els processos de transformació d'altres escoles, posar a l'abast mètodes de disseny com la permacultura, solucions compromeses mediambientalment i les bases pedagògiques del canvi.

Amb l'objectiu general d'activar la consciència col·lectiva per construir ciutats eficients i saludables, que tendixin a disminuir la dependència energètica, i, en conseqüència, fer front a nous escenaris produïts pel canvi climàtic, tal com marquen els objectius establerts al Compromís Ciutadà per la Sostenibilitat 2012-2022.

PROGRAMA

Dimarts 7 / tarda

- 15:15 **TRANSFORMACIONS FÍSQUES DELS ESPAIS EDUCATIUS**
Mamen Artero, [El globus vermell](#)
- 15:30 **FONAMENTS PEDAGÒGICS I FÍSICS DE LA RENATURALITZACIÓ DELS ESPAIS EDUCATIUS**
Connexions entre natura i educació
Heike Freire, pedagoga
- Observacions sobre la transformació d'espais de joc**
Anna Serra, antropòloga
- Revisió de les normatives d'infraestructura escolar**
Arnau Albert, Departament d'Educació
- Torn obert de paraula**
Moderadora: Mamen Artero, El globus vermell
- 17:00 **LA PERMACULTURA COM A EINA DE DISSENY AL SERVEI DE L'EDUCACIÓ**
Què és permacultura?
Oriol Ferrando, [PermaculturaActiva](#)
- Bases de la permacultura social**
Tato Peña, [AGRhumus](#)
- Aportacions de la permacultura a l'àmbit educatiu**
Aline Van Moerbeke i Julio Cantos, [Permamed](#)
- 18:00 **CONNEXIONS I DISSENY COL·LABORATIU A L'ESCOLA**
Joan Colin, [Arts amb Caliu](#)
Oriol Ferrando, [PermaculturaActiva](#)
Alessandro Ardovini, [Permacultura Barcelona](#)
Aline Van Moerbeke, [Permamed](#)
Tato Peña, [AGRhumus](#)
Juan Pedro Franco, [Permacultura Íbera](#)
- 19:00 **COMUNITATS I ESPAIS EN TRANSFORMACIÓ**
Carme Cols i Pitu Fernández, [El Nou Safareig](#)

Dimecres 8 / tarda

- 15:15 **EINES PER LA TRANSFORMACIÓ**
Mamen Artero, El globus vermell
- 15:30 **LA RENATURALITZACIÓ DE LA CIUTAT I ELS SEUS EQUIPAMENTS EDUCATIUS**
Beneficis de l'exposició al verd urbà
Mireia Gascón, ISGlobal
- Programa Biodiversitat de la ciutat de Barcelona**
Octavi Borruel, Departament d'Ecologia Urbana
- Xarxa de refugis climàtics a la ciutat. Projecte pilot**
Jaume Barnada, Departament d'Ecologia Urbana
- Torn obert de paraula**
Moderadora: Mamen Artero, El globus vermell
- 17:00 **PERMACULTURA I LA GESTIÓ D'UN PROCÉS DE GRUP**
Juan Pedro Franco, Permacultura Íbera
Núria Rosés, biòloga i Màster en Sostenibilitat
- 18:00 **EL PAPER DE LA FACILITACIÓ EN EL TREBALL COMUNITARI**
Oscar Gussinyer, [Resilience Earth](#)
Kai Martínez, [Academia de Permacultura Íbera](#)
- 19:00 **HISTÒRIA BALLADA DEL PLAYGROUND**
[Mònica Planas i Melània Henrich](#)

Fonaments pedagògics i físics de la renaturalització dels espais educatius

Connexions entre natura i educació

Heike Freire, pedagoga

<https://www.heikefreire.com>

Infància, natura i educació són conceptes que, relacionats entre sí, són presos cada cop més seriosament pel conjunt de la societat i no només pels especialistes; cada cop es dona més importància a establir vincles amb la natura des de la infància, en el dia a dia i en el joc —encara que s'està lluny de les 3 o 4 hores que s'hauria de passar a l'aire lliure diàriament.

Renaturalitzar l'escola és equivalent a dignificar l'escola i la infància.

Si es transforma l'escola, es transforma l'Educació en sí.

S'ha de posar èmfasi en les persones, el canvi és per a elles.

Els mestres han de formar-se a partir d'una perspectiva ambiental.

En un procés de transformació d'un pati s'hauria de:

- Fugir de les solucions ràpides o *quick fix*; els plantejaments de canvi no poden ser abordats com a problemes tècnics, p. ex., posar jardineres, bancs, espais en ombra,...
- Buscar punts de vista *biofílics* i *sistèmics*; en transformar un pati aquest no pot ser entès aïlladament de l'escola, s'ha d'actuar globalment pensant més enllà d'aquest.
- Implicar els equips docents des del primer moment.

Observacions sobre la transformació d'espais de joc

Anna Serra, antropòloga

[Sorra fina : variacions en la cultura dels infants de 3 a 6 anys en el temps de pati de tres escoles catalanes / tesi doctoral presentada per: Anna Serra i Garcia; directors: Aurora González Echevarría i Pepi Soto Marata](#)

L'Anna Serra remarca la importància que va tenir per al seu estudi, adoptar una actitud neutra en les primeres setmanes d'observació / actuació en l'àmbit dels infants per afavorir que el seu comportament no variés respecte a aquell que tindrien sense la presència d'un adult.

A la seva tesi *Sorra fina* va analitzar les variacions en la cultura dels infants de 3 a 6 anys en el seu temps de pati, de tres escoles catalanes de perfils socioeconòmics mig-alt, mig i mig-baix. Va concloure que tot i que aquestes presentaven punts en comú, hi havia diferències destacables en la tipologia dels jocs que practicaven els infants d'un centre i un altre i diferències també a l'hora d'abordar conflictes:

- Escola concertada:
  - Infants generaven especialment jocs de fantasia i ficció.
  - A l'hora de resoldre conflictes, mostraven una menor capacitat de resoldre les desavinences amb els companys, d'empatitzar amb el grup i d'acceptar la frustració.
- Restes d'escoles (perfils mig i mig-baix):
  - Infants generaven especialment jocs sensoriomotors.
  - En situacions de desacord, menys freqüents que en el centre concertat, treballaven conjuntament pel benestar del grup.

D'altra banda, l'Anna Serra explica també que, 10 anys més tard, ha treballat de nou en una de les escoles analitzades en la seva tesi, matisant que en aquest temps aquesta escola no ha vist el seu pati transformat. En aquest temps sí que ha canviat, per això, la tipologia dels jocs dels infants—s'ha reduït els jocs simbòlics i els de construcció—, la capacitat d'aquests de relacionar-se i la curiositat d'aquests pel joc —amb gran alarma explica que un grup d'uns 20 infants de l'escola ja no té interès en sortir al pati, potser com a conseqüència dels hàbits de vida sedentària generalitzats.

En l'últim tram de la seva intervenció i després d'explicar la seva experiència en aquests centres i fer referència a un estudi realitzat a 59 escoles del Canadà [Dyment, J.E. i Bell, A.C. (2008)], apunta que en la transformació d'un pati en espai verd s'hauria de:

- Introduir elements naturals; perquè ofereixen reptes constants i jocs menys tancats.
- Facilitar el moviment dels infants en el disseny dels nous espais, però sobretot i més important, dissenyar espais on els infants puguin aprendre, imaginar, crear i relacionar-se.

Revisió de les normatives d'infraestructura escolar

Arnau Albert, Departament d'Educació

L'Arnau Albert explica que el Departament d'Educació és conscient de què la transformació dels patis és una demanda que ha d'abordar amb urgència i de què la normativa i els sistemes de disseny actuals són massa rígids i han quedat obsolets. Precisa que el Departament d'Educació no disposa d'una partida pressupostària addicional per establir aquest canvi de model a l'escoles, però que està treballant sobre el model actual per actualitzar-lo.

Com s'està canviant aquesta situació / com s'hauria de canviar?

- Establint criteris pedagògics i educatius oberts; la normativa ha d'estar viva, ha de ser susceptible de ser canviada.
- Implicant els equips docents des de les primeres fases de disseny.
- Garantint que tota transformació obeeix a criteris o necessitats pedagògiques i no a corrents o voluntats estètiques.

Què és l'escola i cap a on va?

- És un lloc d'aprenentatge, però també de cohesió social, que hauria d'estar a disposició de la ciutadania més enllà de l'horari escolar (biblioteca municipal, patis oberts,...).
- Va cap a espais més diàfans i polivalents.
- S'hauria de revisar tots els seus espais relacionals.

Torn obert de paraula

Moderadora: Mamen Artero, El globus vermell

Fila zero:

Maite Mínguez, Cap del Servei de gestió de Construccions Escolars del Dept. d'Educació

Mariona Genís, Gredits

Mireia Pou, Escoles+ Sostenibles

Qüestions plantejades als ponents i als participants: (Pregunta / resposta)

- Encara que el Departament d'Educació no disposi de més recursos, hauria de ser capaç d'establir un canvi de model a les escoles endreçant els recursos de què disposa actualment.
- Si el Departament d'Educació no disposa de més recursos, l'Administració hauria d'abordar aquest canvi des d'altres departaments, p. ex., des del Departament de Salut. Els beneficis d'un pati més verd van més enllà de l'escola i pensar i treballar des d'una mirada més àmplia és necessari.
- Atès que els beneficis d'espais més verds a les escoles són clars, no hauria de garantir el Departament d'Educació que, amb independència dels recursos econòmics o de la motivació dels equips de docents /de la comunitat educativa, totes les escoles tinguessin accés a transformar el seu pati? Que hi hagi escoles que no puguin transformar-lo, genera desigualtat entre escoles, i el Departament d'Educació hauria de vetllar per a què això no passi, especialment en els entorns més desafavorits.
- Per tal de què infants, mestres i famílies puguin participar de projectes educatius que treballin amb la natura, el Departament d'Educació hauria d'impulsar que els seus docents es formin en el coneixement d'aquesta.
- Quines són les claus per a què una escola que ha canviat (el seu pati) a nivell físic i pedagògic continuï amb aquest canvi? *Que tingui darrere la comunitat educativa implicada.*
- Si es duu a terme un procés de transformació d'un pati, qui n'ha de fer el manteniment? *Atès que els espais naturals són espais vius, en constant evolució, tota l'escola ha de tenir-ne cura. Si a més aquests espais són oberts, també haurà de tenir-ne cura la societat i les administracions locals, a banda del Departament d'Educació.*
- Si es duu a terme un procés de transformació d'un pati, qui avalua què s'ha fet bé i que s'ha fet malament? Plans d'implementació, manteniment i avaluació són imprescindibles en tot procés de transformació.
- A la nova normativa d'infraestructura escolar es podrà consultar casos d'èxit de transformació de patis / bones experiències? *Hi ha la voluntat de què la nova normativa abandoni les pautes de disseny / dibuixos que fins ara tenia i que passi a recollir propostes i/o fotografies de diferents solucions adoptades a un mateix problema.*
- (En relació a la tesi de l'Anna Serra) Per què els infants juguen cada cop més a jocs menys diversos i han perdut capacitat de relacionar-se? *Els hàbits de vida sedentària i la presència de les noves tecnologies disminueixen el contacte dels infants amb la natura, cosa que comporta la pèrdua progressiva d'alguns instints, la connexió amb els altres i, fins i tot, el desenvolupament correcte d'algunes funcions i òrgans. Que els infants tinguin diàriament contacte amb la natura és cabdal per a què això no passi.*

La permacultura com a eina de disseny al servei de l'educació

Què és permacultura?

Oriol Ferrando, PermaculturaActiva

<http://www.permaculturactiva.com>

L'Oriol Ferrando explica què és i quin és l'origen de la permacultura. En parlar de les seves 3 ètiques i dels seus principis destaca l' *observació* com a una de les fases del disseny més importants —fase que la permacultura té en compte.

Fa referència també a com d'important és d'adoptar plans de manteniment i d'avaluació en els processos de transformació i explica l'experiència d'un projecte que va desenvolupar com a permacultor a una escola de l'Eixample Esquerre de Barcelona (aula Viva)

Bases de la permacultura social

Tato Peña, AGRhumus

<http://www.agrhumus.com>

El Tato Peña aprofundeix en els aspectes més socials de la permacultura i, com ja feien els *sistemes integrats*, explica com la permacultura busca el *desenvolupament local* i *la riquesa de les petites comunitats* amb el propòsit que aquests s'estenguin globalment i fent front als models d'explotació i de desigualtat actuals.

Aportacions de la permacultura a l'àmbit educatiu

Aline Van Moerbeke i Julio Cantos, Permamed

<https://permamed.org>

L'Aline Van Moerbeke i el Julio Cantos expliquen com PermaMed promou des de fa anys el sistema de disseny que ofereix la permacultura. Expliquen les seves experiències que han dut a terme principalment a les Illes Balears, que han desenvolupat amb diferents col·lectius de persones: adults, infants, persones amb diversitat funcional, etc.

Connexions i disseny col·laboratiu a l'escola

La intenció d'aquesta dinàmica és que els i participants acabin amb idees i inspiracions d'accions que poden dur a terme en la transformació de les seves escoles. Utilitzarem dues eines de disseny per introduir als participants, el valuós que és dissenyar des de la mirada de la Permacultura. Les 2 eines són:

1. Xarxa de connexions
2. Principis de Permacultura de David Holmgren

Presentació general.

Primer de tot farem una petita introducció dels objectius d'aquesta sessió:

Compartir coneixements i sortir amb idees i solucions per fer la transició cap a unes escoles regeneratives, sostenibles i resilients davant la situació amb el canvi climàtic en la qual ens trobem.

Fem una molt breu ronda de presentació personal per conèixer-nos, dient cada participant el seu nom, d'on ve, i la connexió que té amb l'àmbit educatiu

Es presenta la dinàmica de la xarxa de connexions, que ens serveix per analitzar les connexions entre els elements que volem introduir, en el nostre disseny de transformació d'un espai educatiu escolar.

1. Xarxa de Connexions

- Cada participant té una targeta amb un element en particular.
- Ens vam col·locar tots i totes en cercle i el dinamitzador treu un cabdell de llana.
- Comença un dels elements (si pot ser l'Aula), amb el cabdell a la mà, i li tira a qualsevol altre element amb el qual troba una connexió, aquest element li passa el cabdell a un altre element (passar el cabdell sempre per sobre de les cruïlles existents) explicant seva connexió i entre totes anem narrant una possible història, i alhora es va formant una xarxa de connexions i surten possibles accions que podem prendre.
- Un cop transcorreguts uns 10 minuts, es mira quins elements estan més connectats, i que passaria si un d'aquests elements desapareix, que altres elements perden força o es desconnecten.

És una dinàmica per utilitzar com a eina d'anàlisi per a un disseny de permacultura, i veure quins elements estan més connectats amb altres, quals són més rellevants, i què idees d'accions o activitats poden sortir en pensar en la relació entre elements.

Es parla que PC té una gran varietat d'eines d'anàlisi, i moltes com aquesta són per veure les connexions que hi ha entre els elements d'un sistema, per entendre millor quina hauria de ser la seva ubicació i rellevància. Es posa l'accent entre la connexió que hi ha entre l'interior de l'escola i l'exterior que l'envolta, per a un pensament sistèmic holístic integrat amb l'entorn.

Els elements per a la xarxa seran:

- Aula
- Hort
- Menjador
- Hivernacle
- Famílies
- Compost
- Veïnes
- Comerç del barri
- Font del pati
- Llavors
- Altres escoles

2. Principis de Permacultura de David Holmgren

Aquesta és la fase on podem compartir les idees per actuar en la regeneració de les nostres escoles.

Per començar, introduïm molt breument els 12 principis de PC de David Holmgren i com els utilitzem per dissenyar amb la permacultura.

Es fan dos grups i se'ls dóna 6 principis a cada un, demanant a les participants, que referents a cada principi, facin una llista d'accions que poden implementar per canviar l'espai escolar, en qualsevol aspecte, físic, mental, legislatiu, currículum ...

Un cop transcorreguts els 15 minuts per redactar les accions, es comparteixen amb el resta del grup i es debat, quins són realistes, rellevants, i de quina manera es podrien superar els reptes que apareixen per implementar-les.

Es pregunta als participants i professionals puguin contestar o donar recursos per solucionar els reptes que han sortit, i s'anima a compartir contactes per seguir treballant.

Comunitats i espais en transformació

Carme Cols i Pitu Fernández, El Nou Safareig

<https://elnousafareig.org>

La Carme Cols i el Pitu Fernández de El Nou Safareig, que han comissariat l'exposició que acompanya les Jornades, expliquen quins 11 projectes de transformació de patis escolars s'han seleccionat per l'exposició i per què i parlen també de la seva experiència com a acompanyants de comunitats educatives en transformació.

Al final de la seva explicació hi ha un breu debat sobre com de perdudes estan les escoles quan volen iniciar un procés d'aquestes característiques i la Carme Cols les anima a treballar activament entre infants-mestres-famílies i amb la comunitat del seu entorn.

III JORNADES RENATURALITZACIÓ D'ESP AIS EDUCATIUS

PERMACULTURA I EDUCACIÓ

LES JORNADES

Les Jornades de permacultura i educació pretenen establir un marc d'actuació i de referència basat en la renaturalització dels espais escolars, tant a nivell legal-administratiu com en qüestions pràctiques d'acció comunitària, pedagògica i de disseny. I, que al mateix temps, promoguin la cura del medi ambient i ens permetin desenvolupar entorns més sostenibles.

Aquest esdeveniment vol generar un espai des d'on donar a conèixer els processos de transformació d'altres escoles, posar a l'abast mètodes de disseny com la permacultura, solucions compromeses mediambientalment i les bases pedagògiques del canvi.

L'objectiu general és activar la consciència col·lectiva per construir ciutats eficients i saludables, que tendeixin a disminuir la dependència energètica, i, en conseqüència, fer front a nous escenaris produïts pel canvi climàtic, tal com marquen els objectius establerts al Compromís Ciutadà per la Sostenibilitat 2012-2022.

El contingut i experiències estaran a disposició de la ciutadania a la web educapermacultura.org

L'EXPOSICIÓ

Les escoles de tot el nostre territori estan vivint un moment de reflexió i de canvi dels seus espais exteriors vers un model més natural i d'alt contingut pedagògic.

Sovint, els centres educatius que volen transformar els seus espais han d'iniciar els projectes amb processos incerts, impulsats només per l'energia i la il·lusió de fer-ho, ja que des de les administracions no es proporciona un canal clar i àgil que doni resposta a la manera d'actuar, en termes legal administratius, a qüestions pràctiques comunitàries o pedagògiques, o a termes de disseny, sostenibilitat i medi ambient.

Tot i això, cada centre va donant resposta als canvis i transformacions que necessita amb les seves estratègies i la seva creativitat, i cada vegada hi ha un major nombre de bons exemples, projectes implementats i recursos.

En aquesta exposició es recullen alguns d'aquests exemples.

PROJECTES EXPOSATS:

- Escuela As Covas de Meaño - Pontevedra
- Escuela Santos Samper de Almuédvar - Osca
- Escuela Trabenco - Madrid
- Escola El Pilar - Formentera
- Escola Martínez Valls - València
- Espai Tataküa - Amposta
- Escola La Vila de Palamós - Palamós
- Escola bressol Els Belluguetes - Palafrugell
- Escola Colònia Güell - Santa Coloma de Cervelló
- Escola Montroig - Balaguer
- Escola Salvador Llobet - Granollers

CONCEPCIÓ I REALITZACIÓ:

Educapermacultura

el nou
safareig

BOSC ESCOLA TATAKÜA

És un projecte Cooperatiu que gestiona un espai natural, entès com un espai d'aprenentatge actiu, on des de diferents prismes educatius, es fa un acompanyament a la infància amb la natura com a referent, i el seguiment emocional com la base de les relacions educatives.

Un espai vital on les persones adultes i infants de la comunitat troben els elements necessaris per créixer amb llibertat, responsabilitat i entusiasme.

Amb el Bosc Escola s'ofereix una experiència socioeducativa a la natura, en una etapa d'escolarització no obligatòria.

Un espai permeable a altres realitats educatives de l'entorn.

NOM ESCOLA: Bosc Escola Tataküa
NOM PROJECTE: Habitat la natura
EQUIP PROMOTOR: Famílies i acompanyants
TIPOLOGIA PROJECTE: Aprenentatge actiu a la natura
EMPLAÇAMENT: Amposta, Tarragona
AGENTS IMPLICATS: Comunitat educativa
ANY INICI: 2016

ESCOLA SALVADOR LLOBET

El projecte pel pati de l'escola preveu diverses intervencions per tal d'adequar l'espai d'esbarjo actual fent-lo coherent amb el projecte educatiu del centre i alhora tenint en compte que es tracta d'un espai públic de la ciutat obert a l'ús de la ciutadania en horari extraescolar.

Es preveu la transformació topogràfica de l'espai i la introducció de vegetació, incrementant els materials i textures i magnificant l'experiència del lloc que tindran els infants quan el visquin. La topografia està dissenyada per a la retenció de l'aigua pluvial per al reg sostenible dels espais naturals i per evitar escorrenties durant pluges intenses. Juntament amb l'ombra, la vegetació i l'aigua, es converteix el pati de l'escola en un refugi climàtic per als períodes de molta calor.

També es troben els espais de l'agora, la plaça i l'aula a l'aire lliure, que permeten l'aprenentatge a l'espai exterior i ofereixen espais per seure en grup.

NOM ESCOLA: Escola Municipal Salvador Llobet

NOM PROJECTE: Adequació del pati de l'escola

EQUIP PROMOTOR: Ajuntament de Granollers

TIPOLOGIA PROJECTE: Renaturalització del pati de l'escola

EMPLAÇAMENT: Granollers, Barcelona

AGENTS IMPLICATS: Comunitat educativa, Ajuntament de

Granollers, El globus vermell

ANY INICI: 2018

ESCOLA COLÒNIA GÜELL

El projecte comença com a resposta a la necessitat d'ofrir espais amb sentit, reinventant-los entre totes; però també com una excusa per obrir l'escola a les famílies i coresponsabilitzar-les de la vida escolar.

Docents, famílies i infants, volen uns exteriors pensats entre totes i tots, que facilitin la convivència, la creativitat, l'aprenentatge, l'observació, la conversa, la curiositat... És, per això, que s'organitzen assembleàriament i amb petites comissions, canvien de mirada, s'informen, contacten amb diferents professionals,.... I, a poc a poc, es van dissenyant els exteriors somniats.

Tot sota les premisses següents:

Participació oberta a tota la comunitat, sense pressions, però amb continuïtat. Partint de zero. Totes les idees són vàlides i respectables. Pressupost mínim: re-utilització, reciclatge, materials naturals. Aprofitament del potencial humà.

NOM ESCOLA: Escola Colònia Güell

NOM PROJECTE: El Pati que Volem

EQUIP PROMOTOR: Comitè Pati Escola

TIPOLOGIA PROJECTE: Projecte de cocreació i naturalització dels exteriors

EMPLAÇAMENT: Santa Coloma de Cervelló, Barcelona

AGENTS IMPLICATS: 99% de la comunitat educativa

ANY INICI: 2013

ESCOLA LA VILA

L'escola La Vila va iniciar el projecte de patis amb els espais d'educació infantil.

L'objectiu era convertir el pati en un espai de joc, experimentació, manipulació, i observació per aconseguir un entorn d'aprenentatge, connectar l'espai interior i exterior, utilitzar l'espai del pati per treballar la resolució de conflictes i fer participi, del nostre projecte, tota la comunitat educativa.

Fins aquest moment el projecte era propi d'infantil.

Després de 3 anys d'execució i canvis en els patis d'infantil el projecte es va estendre a tots els patis i espais exteriors de primària. Es va crear el Projecte d'Espais exteriors i es va crear una comissió a nivell de tot el claustre. Els darrers dos cursos s'han fet grans millores en els patis de primària.

Aquest és un projecte que encara no està enllestit i on es continua treballant.

NOM ESCOLA: Escola La Vila

NOM PROJECTE: Dinamització dels espais exteriors del centre

EQUIP PROMOTOR: Comissió d'espais exteriors

TIPOLOGIA PROJECTE: Projecte comunitari

EMPLACAMENT: Palamós, Girona

AGENTS IMPLICATS: Famílies, alumnes i claustre de mestres

ANY INICI: 2012

ESCOLA MONT-ROIG

Amb aquest projecte es vol donar una nova mirada al pati, on sempre s'han practicat els mateixos jocs i esports.

Es vol trencar amb la visió d'entendre el pati com el lloc d'esgambí on els infants van a descarregar neguits, nervis, maldecaps.

Es pretén avançar cap a la creació d'un espai diversificat que potencii la interacció i motivi a descobrir, investigar, aprendre, imaginar. Un espai integrat amb la natura que destiï-li valors educatius i sostenibles, i que doni continuïtat al projecte d'escola que s'està duent a terme.

Es vol també que el projecte sigui compartit, amb voluntat d'apropar l'escola a les famílies, de fer que se la sentin més seva. La intenció és gaudir d'aquest procés de transformació i viure'l com un autèntic procés d'aprenentatge i de cooperació en el si de la comunitat educativa.

NOM ESCOLA: Escola Mont-Roig

NOM PROJECTE: Ideem el nostre pati

EQUIP PROMOTOR: Alumnat, famílies i professorat

TIPOLOGIA PROJECTE: Projecte de cocreació, procés participatiu

EMPLAÇAMENT: Belaguer, Lleida

AGENTS IMPLICATS: Famílies, professorat, alumnat, personal no docent, Ajuntament

ANY INICI: 2015

EBM ELS BELLUGUETS

Al llarg dels anys la natura ha anat guanyant protagonisme tant a l'espai interior com l'espai exterior.

Fora es troba una experiència imperfecta però autèntica, en sintonia amb l'evolució i la vida, que es tradueix en oferir possibilitats obertes, no definibles ni orientables a priori.

El que sorgeix és una educació no només del fer, sinó més aviat del ser, de l'estar i de l'anar-hi, d'allò extraordinari, però sobretot del quotidià.

L'espai natural està en constant diàleg amb les estances i el rebost de natura, nodrint-se mútuament per oferir-nos un fer pausat i respectuós. Aquesta relació constant afirma la convicció que els infants tenen dret a una infància rica d'imaginació en el que el món natural pot esdevenir: un "amic de per vida".

NOM ESCOLA: EBM Els Bellugets

NOM PROJECTE: Històries naturals: viure, pensar, sentir i percebre

EQUIP PROMOTOR: Comunitat educativa i Ajuntament de Palafrugell

TIPOLOGIA PROJECTE: Projecte d'espai natural, de

benestar i educatiu

EMPLAÇAMENT: Palafrugell, Girona

AGENTS IMPLICATS: Ajuntament de Palafrugell, comunitat

educativa i El safareig

ANY INICI: 2004

CEIP SANTOS SAMPER DE ALMUDÉVAR

Procés de transformació del pati per convertir-lo en un espai natural, de joc i aprenentatge.

S'ha aconseguit modificar una part important del pati de primària, principalment amb finançament propi de les famílies i treball comunitari.

A l'actualitat els canvis són evidents: l'alumnat fa un nou ús de l'espai i es redueixen els conflictes, tant a l'hora del pati com a la del menjador.

Al centre s'està donant un canvi en els docents respecte a l'ús del espais exteriors, però està sent lent; en canvi les monitores de menjador l'estan aprofitant al màxim.

NOM ESCOLA: CEIP Santos Samper de Almudévar

NOM PROJECTE: Un cole, una il·lusió

EQUIP PROMOTOR: Grup de famílies

TIPOLOGIA PROJECTE: Transformació del pati de l'escola

EMPLAÇAMENT: Almudévar, Osca

AGENTS IMPLICATS: Famílies, equip docent, nenes i nens, ajuntament, monitores de menjador

ANY INICI: 2015

CEIP AS COVAS - MEAÑO

El procés de canvi dels espais naturals de l'escola s'emmarca dins del desenvolupament del nou projecte de centre.

La recerca d'un canvi de paradigma educatiu implica canvis en la mirada i l'enfocament dels espais exteriors del centre.

Un entorn natural privilegiat motiva a realitzar una posada en valor real que redundi en la infància.

El joc divers i lliure, la cultura popular, el desenvolupament psicomotor i integral del nen/a, les relacions entre tots els integrants de la comunitat... contribueix a generar moments i relacions que perdurin en la memòria dels nens i nenes.

El propi procés de transformació del pati ha de servir com aprenentatge per tots els agents implicats.

NOM ESCOLA: CEIP As Covas - Meaño

NOM PROJECTE: Projecte de transformació da nosa escola

EQUIP PROMOTOR: Comunitat educativa

TIPOLOGIA PROJECTE: Posada en valor dels espais naturals de l'escola

EMPLAÇAMENT: Comarca de O Salnés, Pontevedra

AGENTS IMPLICATS: Claustre de professors i professores, Consello escolar infantil, Comisión de familias de patio, ANPA "A Toxa"

ANY INICI: 2018

CEIP MARTÍNEZ VALLS

A la primavera de 2016, i des de diferents sectors de la Comunitat Educativa, va sorgir la inquietud de reflexionar al voltant del pati de l'escola.

Famílies i mestres van coincidir en la necessitat de donar visibilitat a l'espai exterior de l'escola, com un espai de joc i aprenentatge més ric, que donés resposta a les necessitats reals de xiquets i xiquetes.

En aquell moment es va iniciar un procés d'observació, reflexió, i treball conjunt, que poc a poc ha anat enriquint el pati i la comunitat.

Aquest camí ha ajudat a posar en valor el que tenim i a treballar posant la mirada en un objectiu comú, els infants i el seu dret a gaudir del joc en un espai renaturalitzat i ric en oportunitats.

NOM ESCOLA: CEIP Martínez Valls

NOM PROJECTE: Pati Actiu

EQUIP PROMOTOR: Comissió mixta formada per famílies i professorat

TIPOLOGIA PROJECTE: Projecte de coresponsabilització de la comunitat educativa

EMPLAÇAMENT: Ontinyent, València

AGENTS IMPLICATS: Diferents agents de la comunitat educativa: xiquets i xiquetes, famílies, professorat i Ajuntament

ANY INICI: 2016

LEGENDA	LEGENDA
Edifici	Patí
Patí	Patí
Patí	Patí
Patí	Patí
Patí	Patí
Patí	Patí
Patí	Patí
Patí	Patí
Patí	Patí
Patí	Patí

Autògrafs i data

CEIP TRABENCO

El projecte de Transformació del Pati del CEIP Trabenco sorgeix de la iniciativa de la Comissió de Medio Ambiente (pares i professors), i el Comitè de Medio Ambiente Infantil (nens i nenes de 1r a 6è de primària) en el curs 2013-14.

Per desenvolupar aquest projecte es va començar una reflexió amb tota la comunitat educativa que va permetre analitzar la realitat del pati com a espai de joc i quins eren els punts on s'havia d'intervenir.

En aquests anys s'ha: realitzat un hort amb calaixos de fusta, instal·lat el reg per goteig per la plantació d'enfiladisses i flors a la tanca de l'escola, construït mobles i dues casetes de fusta, recuperat una antiga senda botànica, hi ha un viver d'arbres i s'han plantat arbres nous, i s'ha intervingut a l'espai de la font (projecte en curs).

És un projecte que des de l'inici es va plantejar a llarg termini i que està en constant revisió.

NOM ESCOLA: CEIP Trabenco

NOM PROJECTE: La Integración del Patio como Espacio Educativo

EQUIP PROMOTOR: Comunitat educativa

TIPOLOGIA PROJECTE: Projecte participatiu de transformació de l'espai del pati

EMPLAÇAMENT: Leganés, Madrid

AGENTS IMPLICATS: Comunitat educativa

ANY INICI: 2013-14

CEIP EL PILAR

El Ceip El Pilar, és una escola rural de 56 alumnes agrupats en 3 aules mixtes, situada als afores del poble i envoltada de bosc.

Sempre ha comptat amb un bosc on hi ha la zona de parc infantil.

El curs passat es va decidir ampliar l'oferta d'espais de socialització i de jocs psicomotrius, i es van fer unes jornades on es van convidar les famílies per tal de col·laborar.

En cap moment es va remodelar com a tal l'espai existent, simplement es va dotar de més zones a un lloc de per si molt valuós, a més d'aprofitar per estreir lligams amb els pares i mares dels infants de l'escola.

NOM ESCOLA: CEIP El Pilar

NOM PROJECTE: Condicionament de l'entorn natural del CEIP El Pilar

EQUIP PROMOTOR: Equip docent

TIPOLOGIA PROJECTE: Condicionament de l'entorn natural existent

EMPLAÇAMENT: Formentera, Illes Balears

AGENTS IMPLICATS: Escola i famílies

ANY INICI: 2017

La renaturalització de la ciutat i els seus equipaments educatius

Beneficis de l'exposició al verd urbà

Mireia Gascón, ISGlobal

<https://www.isglobal.org>

S'exposa, basant-se en estudis científics, els beneficis per a la salut que té l'exposició al verd en l'ésser humà, posant en evidència la clara necessitat de renaturalitzar la ciutat i fer el verd accessible a tothom.

Programa Biodiversitat de la ciutat de Barcelona

Octavi Borrueu, Departament d'Ecologia Urbana

[Programa d'Impuls a la Infraestructura Verda Urbana](#)

En aquesta intervenció es presenta el Programa d'Impuls a la Infraestructura Verda Urbana i es presenta diferents projectes a la ciutat de Barcelona relacionats amb els espais verds i la biodiversitat que s'hi pot generar.

Xarxa de refugis climàtics a la ciutat. Projecte pilot

Jaume Barnada, Departament d'Ecologia Urbana

[Xarxa de refugis climàtics a la ciutat](#)

Es presenta el projecte guanyador del concurs, que no té per objectiu la renaturalització dels patis, sinó la transformació d'aquests com a refugis davant del canvi climàtic.

S'explica en què consistiran aquests refugis en relació amb els patis de les escoles.

Torn obert de paraula

Moderadora: Mamen Artero, El globus vermell

Fila zero:

Laura Melchor, Consorci d'Educació

Oriol Ferrando, PermaculturaActiva

Guim Costa, Col·legi Oficial Arquitectes (COAC)

Qüestions plantejades als ponents i als participants: (Pregunta / resposta)

La [Laura Melchor](#) explica que gestionen 380 escoles i que d'aquestes 70 tenen patis oberts. També que des del Consorci es defensa que no es pot fer patis a mida, que s'ha d'arribar a un model que es pugui aplicar a tot arreu. Per això, s'està creant un "document-maleta" per poder modificar els patis de les escoles. Aquest document entre d'altres coses té per objectiu reduir en un 30% les superfícies dures i definir les necessitats pedagògiques, ambientals i socials de les escoles.

Les transformacions han de ser projectes comuns, amb participació transversal, per poder enfrontar-les des de molts fronts.

El [Guim Costa](#) planteja que no s'ha de confiar només en l'Administració per dur a terme projectes de transformació. A banda, explica que des del COAC s'està treballant en alguns projectes de plantació i entorns d'insectes.

El [Pitu Fernández](#) de El Nou Safareig destaca que aquests projectes només funcionen quan hi estan implicats els mestres i tota la comunitat educativa i que s'ha d'intentar lligar i involucrar la comunitat, les escoles, les famílies i els mestres, per poder tenir un projecte amb continuïtat, un projecte que modifiqui la quotidianitat.

S'hauria d'aconseguir que les escoles quan tenen un projecte, poguessin interactuar amb l'Ajuntament presentant el projecte amb dibuixos —de jardineria— per a què s'hi doni el *feedback*, per assegurar que s'està fent un bon projecte, per a què puguin tenir una ajuda amb la part burocràtica i normativa, i es pugui tenir també suport en el seguiment del projecte. Quan no hi ha l'Ajuntament implicat, s'ha de contactar amb algun altre professional que faci un certificat amb cost econòmic extra.

Refugis climàtics: *Per tots els projectes es tindrà en compte la comunitat educativa per treballar en conjunt.*

La [Mireia](#), ecòloga, escoles sostenibles i biodiversitat argumenta que ja que molts patis escolars no tenen la superfície mínima, es proposa utilitzar l'espai públic més enllà del pati de l'escola, com a pistes poliesportives, verd de proximitat,... Comenta que és difícil d'homologar la natura i que els barris podrien ser més propers a la idea de renaturalització de la ciutat, sobretot si es considera les places i els espais públics del barri com a refugis climàtics.

Refugis climàtics: *Per cada escola es demanarà el que cada escola pugui donar (en espais de pati), la normativa s'ha de saber fer servir de manera flexible.*

L'[Oriol Ferrando](#) pregunta quina reacció ha tingut el veïnat amb els projectes que ja s'han implementat, p. ex., en basses, escocells, etc. D'altra banda també proposa pels *Refugis climàtics* projectes progressius: "Si l'escola només pot assumir una part dels costos, s'ha de començar per petits canvis adaptats als seus recursos econòmics en comptes d'esperar a fer un gran projecte".

L'[Octavi Borrueu](#) respon a la pregunta formulada per l'Oriol Ferrando sobre els projectes ja implementats:

S'acostuma a treballar en basses a llocs on no hi ha tanta dinàmica, depenent de si l'entorn és mal utilitzat o no; aleshores és quan es pot controlar els insectes i altres problemes. En cas que es faci un mal ús no seria possible. Els mosquits no són problemes reals.

Les abelles són un tema pendent, no es presenten explotacions apícoles a la ciutat.

El projecte dels nous escocells plantats ha tingut bona acollida en general, però també alguns fracassos degut als gossos, les bicis lligades i altres mals usos.

Permacultura i la gestió d'un procés de grup

Juan Pedro Franco, Permacultura Íbera

<https://www.permaculturaibera.org>

En aquesta intervenció es parla del funcionament global de les relacions en la natura i de la importància de començar a modificar el sòl —que és la base— per tal de poder canviar la resta de coses futures.

Núria Rosés, biòloga i Màster en Sostenibilitat

Amb una petita sessió pràctica, es mostra el paper del facilitador en el treball comunitari. De manera dinàmica es fa presentacions dels components del grup i s'explica la importància de conèixer com està disposat a actuar cada individu, en un moment determinat envers la resta, per tal de gestionar millor el grup i eventuais conflictes.

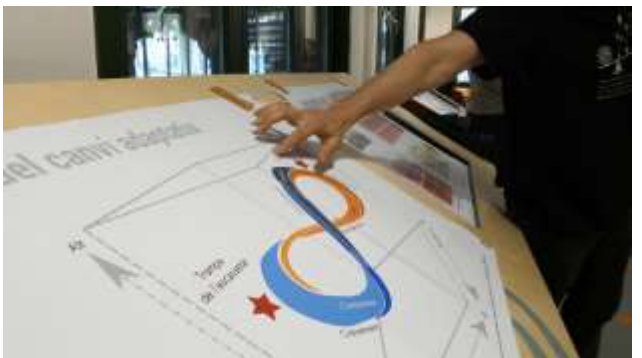
El paper de la facilitació en el treball comunitari

Oscar Gussinyer, Resilience Earth

Kai Martínez, Academia de Permacultura Íbera

<http://resilience.earth/>

Es fa una breu explicació sobre el significat de la resiliència amb exemples globals i una mostra pràctica del cicle que segueix cada component de la naturalesa inclòs l'ésser humà, a l'hora de superar crisis i adaptar-se al canvi.

Historia ballada del playground

Mònica Planas i Melània Henrich

<https://www.monicaplanes.com/historia-ballada-del-playground>

Amb acompanyament de música i dansa, es fa un viatge per l'evolució del *playground* des de 1880 fins l'actualitat, explicant diferents exemples formals i conceptuals. Després d'aquest, es clausuren les III Jornades de Permacultura i Educació.

